

תוכן העניינים

מבוא	3
גדר חיה	5
אוריינטליזם	8
שרה, שרה	12
האישי הוא הפוליטי	16
שרה כאנטיגונה	18
כפילויות ב"שרה, שרה"	21
נקודות השוואה בין שני הספרים	24
דמות הערבי בשתי היצירות	26
סיכום	28
מקורות	31

מבוא

במדינת ישראל שוררים יחסים מורכבים בין ערבים ליהודים, מאז ומתמיד. יחד עם עירוב תרבותי ארוך שנים, יש עדיין טאבו על אהבה ומערכות יחסים "רגילות" המערבות בני זוג משתי דתות שונות ובעיקר בין יהודים לערבים, (מוסלמים או נוצרים, אין זה משנה).

בשנים האחרונות החלה עלייה במודעות של יהודים ישראלים ממוצא מזרחי, לחזור לזהותם כיהודים-ערבים, לאחר שנים שבהם יהודים שעלו מארצות ערב התביישו במוצאם ובמורשת התרבותית הערבית הענפה עליה גדלו - שפה, מוזיקה, ספרות, מנהגים וקשר עם ערבים מוסלמים ונוצרים בני אותה ארץ ממנה עלו לישראל, והחלו תהליך של "התאשכנזות" על מנת להתקבל לחברה הישראלית במדינה היהודית.

בספרות העברית החדשה נעשו מספר נסיונות לכתוב סיפור אהבה בין יהודייה וערבי, ביניהם "מיכאל שלי" מאת עמוס עוז, "המאהב" מאת א.ב. יהושע, ספר הנוער "סלטה לאחור" מאת תמר ורטה זהבי, "אם אשכחך" מאת ענת טלשיר, "מכתוב" מאת איריס אליה כהן, "שרה שרה" מאת רונית מטלון, ו"גדר חיה" מאת דורית רביניאן. בכל הדוגמאות כאן, הרומאן הוא בין יהודייה וערבי אך לא בין ערביה ליהודי. בארבעת האחרונים הגיבורות הן יהודייה ישראלית ממוצא מזרחי, ונעשה שימוש בתודעה המזרחית שלהן כקשר אל הגבר הערבי.

בעבודה זו אנתח שתי יצירות - "גדר חיה" מאת דורית רביניאן, אשר יצא לאור בשנת 2014 בהוצאת "עם עובד", ו"שרה, שרה" מאת רונית מטלון, אשר יצא לאור בשנת 2000 בהוצאת "עם עובד" גם הוא. שתי הסופרות הן ותיקות בעולם הספרות הישראלי, ומרבות לעסוק בזהות מזרחית נשית ביצירותיהן. מטלון היא אשת אקדמיה ופעילה פמיניסטית ופוליטית, אשר מביאה לידי ביטוי נושאים אלה גם בכתביה מסאית ואקדמית, ולא רק ספרותית. רביניאן שייכת לדור צעיר יותר של סופרות.

העבודה תעסוק בדמות הערבי כפי שהוא מיוצג בכל ספר, ובסיפור אהבתו לאשה יהודייה-ישראלית. שתי היצירות נכתבות מתוך נקודת מבט של האשה היהודייה, ולהלך רוחה ופרטי חייה ניתן משקל רב יותר מאשר לגבר בסיפור. ב"גדר חיה" מסופר מרבית הסיפור דרך עיניה של ליאת, עם גיחה קצרה לתודעתו של חילמי. ב"שרה, שרה" נמסר כל הסיפור דרך דמות שלישית, שאינה אחד מזוג האוהבים - עופרה, חברתה הקרובה של שרה. עופרה וליאת שתיהן נשים ישראליות, יהודיות ומזרחיות. שתי היצירות מתבססות על זהותן המזרחית של הנשים המספרות, ומעגנות את הרומן עם גבר ערבי דרך כך. אמנם ב"שרה, שרה" מדובר בקשר עקיף, העובר דרך דמותה של שרה, הנאהבת האשכנזיה, אך כפי שאראה בגוף העבודה, שרה מחפשת לעצמה זהות מזרחית-ערבית דרך עופרה חברתה ודרך מרואן אהובה.

למרות הקשיים התרבותיים, חברתיים ופוליטיים, מתאפשרת אהבה בין יהודייה לערבי דרך הזהות המזרחית של הנשים. אמנם שתיהן מודעות לטאבו ברומן עם ערבי, אך הן מוצאות נקודות זהות רבות בין האשה המזרחית לבין הגבר הערבי, ומשם מתבסס הרומן. למשל, השפה הערבית בה דיברו בבית

גדר חיה

"גדר חיה" הוא רומן מאת הסופרת דורית רביניאן, ילידת ישראל 1972, בת להורים יהודים יוצאי איראן.

זהו ספרה החמישי של רביניאן. היא הוציאה ספר שירה, ספר ילדים ושלושה רומנים, גדר חיה הוא האחרון שבהם. הספר יצא לאור בהוצאת עם עובד בשנת 2014 וההתקבלות הספרותית שלו היתה טובה; הספר היה ברשימת רבי המכר עם צאתו וזיכה את רביניאן בפרס ברנשטיין בשנת 2015. הספר מגולל היכרות והתאהבות עזה בין חילמי, צייר פלסטיני שנולד בחברון וגדל ברמאללה, בן למשפחה אשר גורשה מהכפר שלה עם קום מדינת ישראל, לבין ליאת, יהודיה ישראלית שנולדה בהוד השרון וחיה בתל אביב. הוא חי ויוצר בברוקלין והיא מגיעה למנהטן לתקופה בת כשנה, במסגרת מלגת פולברייט. הם מכירים על ידי מכר משותף, יהודי ששירת בצבא הישראלי יחד עם ליאת. ההתאהבות שלהם מיידית וחזקה, עם משיכה מינית גדולה. הספר מתואר מנקודת מבטה של ליאת והקורא נחשף ללבטיה ופחדיה אודות אהבה אסורה אל גבר פלסטיני. היא לא מסוגלת לשוחח עם בני משפחתה בטלפון כשחילמי נמצא בחדר, אף שאינו דובר עברית ולא יכול להבין את דבריה, וחוששת להחשף לעיני ישראלים אחרים בניו יורק כבת זוגו. ליאת אוהבת את חילמי מאד ומצד שני היא מאד נאמנה למשפחתה, עד שכמעט ואינה מעיזה אפילו לפנטז על חיים משותפים איתו, שיכולים טכנית להתקיים מחוץ לגבולות ישראל.

חילמי מספר לליאת ביום הראשון להיכרותם, שהוא אינו יודע לעשות שלושה דברים שגבר לטעמו צריך לדעת לעשות: לנהוג, לשחות ולירות ברובה. אלה הם שלושה דברים שליאת יודעת לעשות, גם להשתמש בנשק, מכיוון ששירתה בצה"ל, עובדה שחוזרת ועולה כמחסום בשיחות בין השניים. עיקר העלילה מתרחש לאחר האינתיפאדה השניה ולאחר האירוע המכונן של ארצות הברית ושל היחסים עם העולם הערבי - פידוע מגדלי התאומים במנהטן, הידוע בכינויו 9/11. אהבתם משגשגת בחורף קר מאד בניו יורק, קור אשר מנוגד ללהט הרגשות בין השניים וגם לאקלים הים תיכוני אליו הם מתגעגעים יחדיו. בסופו של החורף, חוזרת ליאת לחייה בתל אביב מתוך הבנה מלאה שהרומן הסתיים מתוך אילוץ. חילמי מגיע לביקור קיץ אצל משפחתו, ומקבל הזדמנות נדירה לחצות את הקו הירוק לביקור בן כמה שעות בתל אביב. הוא מגיע לחוף הים, עליו סיפרה לו ליאת שזהו החוף האהוב עליה, וטובע שם למוות.. מותו של חילמי משלב את הזהות הפלסטינית שלו אל מול זהותה היהודית ישראלית של ליאת, בעלת הפריבילגיה לעומתו (שכן הוא מגיע לחופי תל אביב היכן שהיא חופשיה לנוע אך הוא שוהה בלתי חוקי שם). מותו גם ממצה את זהותו הגברית כפי שניסח לליאת - הוא אינו יודע להתשתמש בנשק, כלומר הוא אינו חלק מיחסי הכוחות הצבאים, והוא מגיע לתל אביב בדרך אשר עוקפת את מחסום צה"ל, היכן שעומדים ושומרים גברים צעירים אשר יודעים ומאומנים להתשתמש בנשק נגדו. הוא אינו נוהג לתל אביב אלא נעזר בנהג מונית אשר יודע כיצד לעקוף את המחסום ומיומן בנהיגה. לאחר שעקף את שתי היכולות הגבריות שהוא חסר אותן, הוא מגיע אל ה"חולשה" השלישית אותה מנה. הוא אמנם אינו מתפתה לשחות בים, אך אחיו נכנס אל תוך המים. כשחילמי רואה שאחיו מראה